

Stockholm den 14 mars 2016

Yttrande över betänkandet ”SOU 2015:88 Gestaltad livsmiljö - En ny politik för arkitektur, form och design” av Föreningen Svenska Tecknare (ST).

Presentation

Svenska Tecknare är en intresseorganisation som jobbar med att förbättra våra medlemmars ekonomiska och sociala villkor och därmed göra det möjligt för professionella grafiska designers och illustratörer, serietecknare och animatörer att vara yrkesverksamma. Vi representerar 2016 upp mot 1400 medlemmar, merparten grafiska designers och illustratörer som arbetar i egna småföretag på en marknad som domineras av frilansuppdrag, snarare än anställningar.

Våra synpunkter på och kommentarer till utredningens förslag:

Sammanfattning

Svenska Tecknare är mycket positiva till *en* ny sammanhållen och framåtblickande politik för området arkitektur, form och design som utredningen presenterar och vi delar den holistiska och tvärssektoriella synen på området och dess betydelse för samhällsutvecklingen.

Vi välkomnar förslaget om en ny myndighet för hela områdets discipliner med rådgivande och kommunikativt uppdrag men är tveksamma till nedläggningen av Arkdes som mötesplats och pedagogisk forum. Det finns dock andra frågor som är viktigare än mötesplatsfrågan men som fått för lite fokus i debatten.

Svenska Tecknare är mycket eniga i utredningens konstaterande om ett speciellt behov av ett förstärkt ledarskap i *designfrågor* inom en ny myndighet eftersom kunskapen om detta område allmänt är eftersatt i förhållande till arkitektur. Vi saknar generellt fler konkreta förslag på åtgärder i utredningen kring hur kunskapen om och vikten av just design i samhället ska stärkas. Vi anser att utredningen i många avsnitt utgår från exempel på arkitekturprocesser där exempel från design- och formområdet också borde lyftas fram. Vi

saknar också fler konkreta förslag på hur politiken ska implementeras på lokal nivå för att verkligen få ett genomslag.

Svenska Tecknare vill också speciellt betona vikten av konkreta satsningar på utbildning i gestaltad livsmiljö – förutom självklart behov av kompetenshöjning för upphandlare är pedagogik kring arkitektur, design och form i grundskolan och gymnasiet avgörande för att på lång sikt öka demokratisk påverkan av våra gemensamma livsmiljöer och en ökad mångfald av rekrytering till högskolorna.

7.3 Förslag till ombildning av Arkdes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Svenska Tecknare är positiva till en ny myndighet som ser samlat på områdena arkitektur, design och form och deras enade betydelse för utvecklingen av våra gemensamma livsmiljöer. En myndighet som ansvarar centralt för att bistå, rådge och kommunicera med både statliga och regionala myndigheter och organ. Vi saknar dock fler konkreta lösningar på hur de nya riktlinjerna ska implementeras i exempelvis kommunerna.

Vi hoppas också att områdena design och form verkligen ges det värde och utrymme det förtjänar i en ny myndighet och i den politik den ska utföra. Historiskt sett har alltid arkitekturen fått störst fokus. Därför behövs fler konkreta åtgärder för att garantera stärkningen på design- och formområdet än utredningen presenterar. De traditionella hierarkierna områdena emellan som vi anser bör brytas ner för att uppnå bäst kvalitet inom den gestaltade livsmiljön kan dock möjligen en helt ny mötesplats och myndighet skynda på.

7.3.3 Mötesplatsuppdraget

Svenska Tecknare kan se både för- och nackdelar med nedläggningen av Arkdes som mötesplats.

Arkdes uppdrag som det ser ut idag liknar på många sätt det som beskrivs att den nya myndigheten ska ha. Det går inte att bortse från att Arkdes är en inarbetad och allmänt välkänd institution som kanske inte fungerat optimalt men som med mer resurser kan förbättras. Vi tror att Arkdes samlingar tillsammans med basutställningen är viktiga för det pedagogiska arbetet gentemot allmänheten.

Arkdes har nyligen även fått det viktiga designuppdraget. En välkänd utställnings- och mötesplats som Arkdes kan inte minst verka betydelsefullt för områdena design och form som inte naturligt och traditionellt tar lika synlig plats i våra gemensamma miljöer och som inte i Sverige idag är föremål för en lika allmän debatt som arkitekturen.

Å andra sidan kan Svenska Tecknare se uteblivna möjliga positiva effekter av att inte skapa en helt ny mötesplats. Eftersom Arkdes sannolikt inte har plats till att bygga ut en permanent designutställning och ett designarkiv förblir troligtvis arkitekturen automatiskt i centrum där även i framtiden. Detta ser vi som en stor nackdel för den önskade utvecklingen av designområdet. Därför kan vi även se fördelar med att lägga ner Arkdes. En nystart med en helt ny mötesplattform kan vara en möjlig chans att från grunden och starten göra områdena mer likställda.

Svenska Tecknare landar i slutsatsen att vi önskar att behålla Arkdes som mötesplats även

när den nya myndigheten skapas. Ge större resurser till Arkdes att utvidga och göra om basutställningen, samlingen och den pedagogiska verksamheten med design och form. Utveckla Arkdes mötesplatsuppdrag även regionalt, eventuellt i samarbete med andra existerande mötesplatser.

7.3.4 Myndighetens kompetens, lokalisering och regionala samverkan

Svenska Tecknare välkomnar att bristen på kunskap om design särskilt uppmärksammas i utredningen men saknar konkreta förslag kring hur detta ledarskap inom design ska fungera centralt för att skapa ansvar för kvalitet på form- och designområdet. Vi anser också att det behövs konkreta förslag på styrning och inte bara riktlinjer på kommunnivå för att förbättra deras arbete med arkitektur, form och design.

8.5.1 Förslag till riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig

Svenska Tecknare stödjer förslaget om en riksarkitekt men saknar konkreta förslag kring hur det också ska ansvaras för kvaliteten på form- och designområdet inom staten. Bör riksarkitekten även ha kompetens inom dessa områden, och då även ha en annan titel, eller krävs en särskilt ansvarig för design- och form?

Svenska Tecknare föreslår den nya myndigheten att undersöka möjligheten att införa befattningen *riksdesigner*, som ansvarar för kvalitet på form- och designområdet inom staten, motsvarande riksarkitekten. (Riksdesigner kan samverka på kommunal nivå med *stadsdesigner*. Se kommentar 8.5.10.)

8.5.10 Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design

Vi anser att stödet till genomförandet av arkitektur-, form- och designprogram behöver utvecklas särskilt med tydliga riktlinjer och styrning på kommun- och regionnivå.

Vem ansvarar för kvalitet på form- och designområdet inom kommunala projekt? Utredningen lyfter fram potentialen i området service design och designprocesser i kommunala deltagarorienterade utvecklingsprocesser. Här skulle en lokalt ansvarig på området - en *stadsdesigner*, motsvarande en stadsarkitekt, kunna stödja kommunens visionsarbete och utveckling inom formområdet, utbildningssamarbeten med skolor samt samordna kontakter med leverantörer, den statliga myndigheten och främja tvärdisciplinära samarbeten.

En *stadsdesigner* kan ansvara för design- och formfrågor inom varje kommun och bland annat verka som ett lokalt stöd åt grundskolor och gymnasium samt att implementera designprocesser, service design och deltagarorienterad design i kommunala projekt.

8.5.14 Införande av *wild card*-systemet

Svenska Tecknare stödjer förslaget om *wild card* men föreslår att *wild card*-systemet även kan implementeras i kommunala (större) upphandlingar, ej enbart statliga, och saknar en exemplifiering i utredningen som också beskriver upphandling av design- och formtjänster.

Även vid upphandling av större grafisk design- och formtjänster krävs idag en viss storlek och omsättning på leverantör. Många professionella utövare inom grafisk design-, form- och illustrationsområdet är småskaliga, "oetablerade" och omsätter inte tillräckligt för att bli aktuella i upphandlingar. Många kombinerar frilansande med olika typer av anställningar och omsätter därför inte så mycket i sitt företag.

Vi i branschen vet ju att även de som är de mest välkända namnen i många fall tyvärr inte omsätter så mycket ändå, på grund av dåliga villkor med mera.

Svenska Tecknare föreslår att *wild card*-systemet även ska kunna gälla i (större) kommunala upphandlingar och för leverantörer inom design, form och konsthantverk.

9 Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

Svenska Tecknare stödjer generellt förslagen om att öka kompetensen inom området arkitektur, design och form för att förbättra upphandlingar av tjänster som kan leda till ökad långsiktig kvalitet och mångfald på så många områden. Detta är en viktig fråga för många grafiska designers och illustratörer som är småföretagare och vi ser att det behövs fler konkreta lösningar på området. Många duktiga leverantörer av design och form arbetar i verksamheter som ej kan möta de krav på långvarig erfarenhet och omsättning som ofta ställs i offentliga upphandlingar.

9.5.4 Upphandling av konst och formkonstnärstjänster

Svenska Tecknare saknar en exemplifiering med beskrivning av upphandling inom området design i utredningen.

Många designers arbetar i små verksamheter utan exempelvis stora personalresurser som blir till ett hinder för att delta i upphandlingsprocesser. Svenska Tecknare anser att det behövs ett utökat stöd och vägledning till mindre och nyetablerade designers och illustratörer kring upphandlingsförfaranden.

Svenska Tecknare föreslår att Upphandlingsmyndigheten bör få i uppdrag att skapa särskild kommunikation kring upphandlingar som riktar sig till små och nyetablerade leverantörer inom arkitektur, design och form. Yrkesorganisationer och nätverk såsom Svenska Tecknare, Illustratörcentrum, SVID och Design Sweden kan vara samarbetspartners för kommunikation.

9.8.6 Forum för möten mellan inköpare och leverantörer

Svenska Tecknare stödjer utredningens förslag om att öka upphandlingskompetensen inom området arkitektur, design, och form. Vi tror att detta är av avgörande betydelse för att skapa en långsiktigt hållbar gestaltad livsmiljö och vill särskilt betona behovet av kompetenshöjning hos upphandlare om design- och formområdets potential.

Svenska Tecknare är mycket positiva till att stötta möjligheten för möten mellan upphandlare och leverantörer men saknar konkreta förslag för samordning på just design-

och formområdet.

Kommunala upphandlingar inom grafisk design och illustration sker ofta genom små direktupphandlingar eller "pitch" där några tillfrågade leverantörer tävlar om att ge bäst förslag och pris. Vid sådana (inofficiella) tävlingar och direktupphandlingar är inköparen ofta beroende av sitt eget kontaktnät för att bjuda in möjliga leverantörer. Inom detta område är det därför särskilt viktigt att ge upphandlare och kommuner stöd i processen med att finna speciellt nyetablerade och mindre leverantörer att tillfråga. Detta för att på lång sikt bredda rekryteringen, öka mångfalden och kvaliteten på de upphandlade tjänsterna.

Nätverk, kommunikation och kontaktskapande mellan upphandlare och leverantörer är inte minst viktigt på kommunal nivå där kunskaperna inom området design och form troligtvis är lägst och där upphandlingen ofta sker i ganska snabba och direkta processer. Upphandlare behöver få ökad förståelse för vad en längre och tidigare designprocess kan bidra med i större projekt, parallellt med arkitekturen och stadsplaneringen.

Vi vill även betona att stöd till möten mellan (lokala) leverantörer inom de olika disciplinerna arkitektur, design och form kunde vara fruktsamt för samarbeten sinsemellan och förståelsen av det sammanhållna området gestaltad livsmiljö. I många processer ser det i dagsläget ut så att arkitekten kommer in tidigare än den grafiska formgivaren. Dessa discipliner skulle kunna lära sig mer av varandra och samverka i ett tidigare skede i exempelvis stadsplaneringsprojekt.

Vi föreslår att den nya myndigheten skapar en särskild databas liknande Konstnärsdatabasen i Stockholms läns landsting, med (arkitekter), designere och formutövare som stöd för kommunala upphandlare att komma i kontakt med lokala leverantörer.

Skapa lokala/regionala fysiska mässor där offentliga inköpare och lokala leverantörer kan mötas. Svenska Tecknare, Illustratörcentrum och andra form- och designorganisationer kan (med statligt stöd) vara samordnande för detta i samarbetare med regionala mötesplatser såsom Form/Design Center, Bildmuseet i Umeå och Arkdes.

10.3 Arkitektur, form och design i grund- och gymnasieskolan

Detta är ett område som Svenska Tecknare vill lyfta fram som extra viktigt att satsa på om vi ska nå en långsiktig och bredare förståelse av den gestaltade livsmiljön.

Utbildning på en tidig nivå ökar möjligheten till samhällspåverkan för fler grupper samt förutsättningar för en breddad rekryteringen till högskolorna i framtiden. I ett samhälle där bilden får allt mer plats, behövs en ökad förståelse och tolkning av de bilder som omger oss. Vi anser det mycket viktigt att *bildförståelse* som ett skolämne får höjd status inom grundskolan och gymnasiet. Vi är mycket positiva till att arkitektur, design och form kan integreras under andra ämnen som ett tvärdisciplinärt område. Frågan om undervisningsmaterial blir viktig.

Det är intressant att utredningen lyfter fram *arkitekturkonsulenternas* verksamhet för barn som finns i Göteborgs stad och i Västra Götalandsregionen som lyckat. Deras uppdrag borde även utvidgas till *designområdet* och i att bistå kommunen med kommunikation kring lokala design- och arkitekturprojekt.

Svenska Tecknare föreslår att den nya myndigheten uppdrar åt kommunerna att skapa *design-* och arkitekturkonsulenter som kan stötta skolorna pedagogiskt. Kommunernas eget arbete med *design-* och arkitekturprocesser kan bli till grund för pedagogiskt kommunikationsmaterial som skolorna kan använda i undervisningen.

Vi föreslår också att kulturdepartementet agerar för att estetiska ämnen ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan.

10.9.5 Behov av en utvidgad kunskap i grundutbildningarna på universitet och högskolor

Vi delar vikten av utbildningar med holistiska tvärvetenskapliga perspektiv och vill betona att det även finns behov av en ökad förståelse för kompetenserna *mellan* de olika disciplinerna arkitektur, design och form. Ett internationellt exempel är Det Kongelige Danske Kunstakademis Skole for Arkitektur i Köpenhamn där det finns en avdelning för grafisk design och rum. Grafisk design "erkänns" på så vis som en del av den slutliga rumsliga miljön. Enstaka tvärdisciplinära kurser eller samarbetsprojekt som inslag i grundutbildningarna borde införas.

Vi menar att kulturdepartementet bör se över förutsättningarna för att skapa ökad samverkan mellan utbildningarna i arkitektur, design och form så att utövarna möts på en tidig nivå och också får större förståelse för varandras specialiteter i framtida processer.

10.9.3 Forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande

Vi föreslår att antalet forskningsutlysningar inom området bildförståelse och betydelsen av kreativ skapande i skolan som påverkan på hela samhällsbyggandet ökas.

Utlys tvärdisciplinär forskning mellan exempelvis fälten grafisk form och arkitektur och illustration och arkitektur.

Avslutning

Grafisk design kan, liksom arkitektur, verka som en infrastruktur och organisation av det offentliga rummet för att skapa kommunikation, gemenskap och tillgänglighet mellan samhället och dess invånare. Inte enbart i den fysiska miljön, utan även genom tryckt material och virtuella miljöer, exempelvis de hemsidor som representerar offentliga verksamheter, som kommuner och landsting.

Grafisk design och illustration är kraftfulla verktyg för att kommunicera budskap och information till en önskad grupp invånare. Det är ett estetiskt språk som grafiska designer är experter på att skapa, förstå och strukturera. Grafisk design kan vara ett verktyg för att aktivera en plats och skapa en dialog med invånare kring arkitektur och stadsplanering. Det kan förstärka arkitekturens karaktär och kommunicera platsens funktion till användarna. Det kan även skapa en stämning och en identitet på en plats och bidra till ett ifrågasättande, en gemenskap och en igenkänning av de rum vi lever i. Områden som är viktiga för att kunna skapa en långsiktigt kvalitativ livsmiljö för alla.

Svenska Tecknare är gärna med i framtida diskussioner och det vidare arbetet kring

Svenska Tecknare
Association of Swedish
Illustrators
and Graphic Designers

Hornsgatan 103
SE-117 28 Stockholm,
Sweden

T: +46 8 556 029 10
info@svenskatecknare.se
www.svenskatecknare.se

utvecklingen av en gemensam politik för den gestaltade livsmiljön.

Stockholm 14 mars 2016

Vänliga hälsningar

Hanna Nilsson
Grafisk designer och styrelseledamot i Svenska Tecknare

Karin Ahlin
Ordförande i Svenska Tecknare